

КАРТИНАТА НА БЪЛГАРИЯ В ПРЕПОДАВАНЕТО НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ЧУЖД

Даниела Танчева, Петя Райкова
Медицински университет – Варна

THE IMAGE OF BULGARIA IN TEACHING BULGARIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Daniela Tancheva, Petya Raykova
Medical university – Varna

This report oversees the online course in Bulgarian Language as a foreign language 'I study in Bulgaria', level B1, issue 2017 of collective authorship of teaching fellows, Medical University Varna. The ways for students to join the new and unfamiliar environment are being analysed. Subject of observation are the speech label, proper names, topos and phenomena, holiday culture, public life achievements that make an unobtrusive notion of Bulgarian space. The stress is on the means that Bulgarian language uses to convey cultural information, the peculiarities in presenting and problems foreign students face in understanding Bulgarian culture. Foreign language is viewed as a connection channel needed to realise cultural specifics and differences.

Key words: Bulgarian culture, learning, medical students

Езикът е не само средство на общуване, но и познание от срещата с нов свят. В този смисъл *картина на света* се схваща като „представи и знания за света като системно и операционално единство“ (Ботева 2008: 18, 19). Понятието *свят* се интерпретира като „резултат от преработката на информацията за средата и човека“. От една страна, овладяването на езика означава усвояване на културните ценности, а от друга – възприемането на тези ценности е невъзможно без езика. Според Крамш езикът: 1. представя културни явления; 2. въплъщава културни явления; символизира културни явления (Крамш 1998: 1 – 3).

Хол говори за репрезентативната функция на езика, използването на знаци и символи: звуци, думи, електронни снимки, музикални ноти, обекти, чрез които представяме на другите нашите концепции, идеи или

чувства (Хол 1997: 1). Според Вайнрайх езиковият контакт трябва да се изучава на широк психологически и социално-културен фон“.

Несъмнено обучението по чужд език е необходимо да се поставя в контекста на културата, към която принадлежи. Усвояването на езика е много повече от комуникативен акт или обмен на информация, то е връзка между различни културни идентичности. Обучаемите не бива да гледат на езика само като на граматична структура или средство за контакт, а като на път към осмисляне на спецификите на културата и нейните реализации в действителността. Предпоставките за успешна комуникация са свързани с овладяването на речников запас и граматично правилни изрази, но и със знания за обществото. Езиковата дейност трябва да се разбира не само като употреба на езика в комуникативния процес, но и като ментална и интелектуална дейност, свързана със съзнанието и мисленето (Буров 2004: 7).

Общуването на студентите медици с българи и тяхната успешна реализация в различни социални сфери изисква познаване на културните особености на България и осмисляне на различията между родната и чуждата култура. Обучението им е в основата и на тяхната компетентност като лекари, защото техните първи пациенти са българи.

Във видеокурса „Аз уча в България“, ниво В1, преднамерено са заложени културни факти и феномени в неголям обем, които да представят националната ни идентичност. Ставрева, Добрева и Тачева разглеждат културните реалии в изпитните текстове за четене с разбиране на ЕСL, ниво В1, и приемат, че културната информация спомага за адаптацията на студентите. Те посочват четири критерия за подбор на културни факти: 1. Информативност; 2. Културно-историческа стойност; 3. Популярност; 4. Съпоставимост с популярни културни обекти от страните на произход на чужденците (Ставрева, Добрева, Тачева 2016: 601 – 604).

Целта на обучението на студенти медици във втори курс е развиване на комуникативните им умения по общ български език за съответното ниво, съобразено както с Европейския езиков стандарт, така и с професионалната ориентация на обучаемите. В текстовете е реализирана ненатрапчива културна информация, която доизгражда картината от обучението в първи курс (видеокурс по български език като чужд, „Аз уча в България“ – ниво А1 – А2). Студентите вече са придобили знания за традиционни напитки, български ястия и рецепти, роднински връзки и семейство, за празниците Коледа и рожден ден, жилище, сезоните и времето в България, известни български спортисти и популярни национални спортове, културни личности и

събития. Целта на втората част е да продължи и обогати информацията, без културната информация като тематика да е специален акцент в обучението. Заглавието в първолична форма кани студента да се самоидентифицира в чуждата културна среда чрез своята роля на студент. Вниманието е насочено към неговата личност, социалната и професионалната му реализация в границите на друга географска и културна карта, чиито параметри задължително трябва да познава, за да може да сравнява, осмисля и анализира новата култура.

От първостепенна важност в обучението по чужд език са текстовете материали, тяхната тематика и възможностите им да илюстрират граматически единици. Не по-малко важни са илюстративните материали – снимки и филми, които повишават ангажираността на студента и ефикасността на ученето. Те са не просто носители на визуална информация, но и средство, чрез което се развива умението говорене. Тяхната функция, освен да илюстрират, е и да служат за подготовка на студентите за устен изпит, на който те трябва да продуцират монологична реч по визуален стимул. Някои от снимките и корицата на учебника са допълващи картината на България визуални материали. Филмите към всяка тема илюстрират места, хора, речев етикет, облекло, време и природа, невербален език – жестове и мимики. Във видеокурса са намерили мястото си снимки на известни български спортисти, морски и планински гледки, природни феномени, храни, икона на св. Георги и на св. св. Кирил и Методий, християнски кръст, мартеница, момичета, които лазаруват, национален флаг, празници. Всички те предоставят визуално богатството и разнообразието на природата и културата ни. Към тях има поставени задачи за съставяне на монологичен или диалогичен текст, отговор на въпроси или разказ по опорни думи. Използват се като образи стимули за придобиване на знания.

Кориците на учебниците за двете нива на езиково обучение си кореспондират една с друга чрез снимки, които са колажирани в географската карта на България. За ниво А1 – А2 са подбрани снимки от различни области на страната – на изток е Черно море, на североизток – златните ниви на Добруджа, Северна България – Царевец, на юг – Розовата долина, на запад – Рилският манастир и Белоградчишките скали, снимки на стари български къщи сред красива природа. Снимките са културни знаци на многоликия образ на страната, с който бихме искали да заинтригуваме студента. В него са събрани история, религия, дом и природа като кодове на културата и езика. Учебникът за ниво Б1 в същата по размер географска карта, с широк контур, но в нея са поместени снимки от студентския живот на студентите в Ме-

дицинския университет. Акцентът е върху професионалната и социалната реализация на обучаемите в границите на България, върху възможностите за добро и качествено образование на българи и чужденци в областта на медицината и денталната медицина. В центъра на колажа е студентът, който се обучава и ще се дипломира в България. Поместена е снимка от събитието за най-голяма ДНК верига, с което студенти от различни националности участват в рекорд на Гинес. Обединението на човешки тела е като обединителните връзки в молекулата, то е иницирано от български студенти и е знак за желана интеркултурност и толерантност към другия.

Сътрудничеството и общуването на човека с това, което го заобикаля, дава информация за неговия светоглед. Начин да мислим за културата на България, е чрез природата. Това, което се ражда и расте през различните сезони, природните дадености, феномени, туристически места, особености на климата и т. н. презентират страната ни, а защо не и да я рекламират. Авторски текст за многобройните природни забележителности и дадености в страната ни, които я превръщат в красива туристическа дестинация, е поместен в темата „Транспорт. Пътуване и ваканция“.

- Прочетете текста и попълнете липсващите думи.

ДОБРЕ ДОШЛИ В БЪЛГАРИЯ

Обичате да пътувате? Добре дошли в България – страна с интересна 0. Г. история, красива природа, уникални традиции и много културни 1. Тук са събрани планини, море, езера и много красиви природни феномени.

Освен слънце, пясък и море курортите на Черно море предлагат модерни аквапаркове, луксозни ресторанти и хотели. Курортите са подходящи за 2. ваканция и за индивидуална почивка. Туристите 3. възможност да посетят много културни събития: международни фестивали – джаз, балет, фолклор, кино и др.

Добра възможност за почивка 4. и развлечение предлагат и българските планини. Те заемат около 30% от територията на страната. В планинските курорти Банско, Боровец и Пампорово има отлични условия за практикуване на зимни спортове и за почивка през лятото. Ако сте 5. пешеходния туризъм, може да изкачите най-високия връх на Балканския полуостров – връх Мусала (2925 м). Планините в България предлагат маршрути и за планински велосипеди, 6. може да си набере гъби, билки и горски

плодове. Може да избирате: малък семеен хотел, 7. за гости или голям хотелски комплекс. В планината има много приятни места за риболов.

България е 8. минерални извори и лечебна кал. Модерни спа хотели предлагат процедури за релаксация, профилактика и лечение на различни болести. 9. най-предпочитаните дестинации са Девин, Поморие, Хисаря, Велинград. Там има модерни спа центрове, в които може 10. или просто да си починете.

Възможни отговори:

А. къща

Б. спорт

В. богата на

Г. история

Д. да се лекувате

Е. забележителности

Ж. семейна

З. имат

И. туристът

Й. хотела

К. да пътувате

Л. едни от

М. любители на

- Пример за граматическа задача:

Попълнете празните места с пълните форми на личните местоимения: нея (3), мене, него (2), тебе, вас (2), нас.

А: – Митко, къде ще ходиш през ваканцията?

Б: – В планината, ще карам ски в Пампорово.

А: – Със Соня ли ще пътуваш?

Б: – Да, с И тя харесва планината. За е важно да има много сняг, а за – да има топъл басейн и спа зона.

А: – С какво ще пътувате, с бързия влак ли?

Б: – Да, с ще пътуваме до град Пловдив, там ще наемем кола и с ще отидем до хотела.

А: – А хубав ли е хотелът? Колко дни ще бъдете там?

Б: – Точно до е ски пистата! Ще бъдем там една седмица. Иво, на не ти ли се идва с? Ще бъде чудесно, ако дойде и Мария.

А: – Благодаря за поканата, мисля, че аз и Мария ще прекараме чудесна ваканция с

Б: – Чудесно! Ще резервирам двойна стая и за двамата. Ще бъде хубава ваканция.

Екстремните маршрути на Рила, климатичните особености на българските планини, най-високият връх Мусала са географски факти от видеофилма „Какво ще правиш след сесията“ – тема 5. „Времето и човекът“. Хубавото българско време, пещерните образувания, Побитите камъни и Ботаническата градина в Балчик, курортите „Албена“, „Златни пясъци“, „Св. св. Константин и Елена“ допълват туристическата визия на България. На студентите се предлага туристическа информация за интересни забележителности около Варна, а двугодишната практика с тези текстове показва, че те провокират културните интереси и често са повод за организирани пътувания до споменатите места. Близките дестинации по Черноморието са с лесен ориентир, не просто абстрактна информация за непознати туристически обекти, а забележителности, които могат да се посетят през почивните дни.

Темата за спорта е атрактивна за младите хора и е едно от лицата на България, което показваме с гордост на чужденците. Във видеокурса „Аз уча в България“ В1 сме разработили две теми: „Спортът е за всички“ и „Движението е здраве“. В първата се акцентира на моменти от спортната слава на България, а втората е повече ориентирана към ефекта от спорта върху човешкото тяло с оглед на подготовката на студентите за комуникацията в клиника. Представени са текстове за Стефка Костадинова, Христо Стоичков, Димитър Бербатов, Йордан Йовчев и златните момичета на България – гимнастичките от ансамбъла по художествена гимнастика. Избрани са популярни спортисти от настоящето или от близкото минало с рекордни постижения в областта си. Германските студенти с интереси в спорта лесно разпознават имената на Бербатов и Нешка Робева, част от кариерата на които преминава в Германия. В темата намират място и българските народни танци, които набират все по-голяма популярност през последните години и сред чуждестранните студенти. Като текст за слушане са представени инициативи по повод на Европейската седмица на движението и тяхното реализиране във Варна. Той представя България на фона на европейските ценности и инициативи.

Както във филмите, заснети за езиковия курс, така и в упражненията в учебника са широко застъпени българските лични имена. Търсени са не само имена, които да насочат към особеностите на антропонимната ни система, към правописа и фонетиката (Яна, Явор, Деляна, Сяна, Петър, Дойчинов, Панайотов, Щерева), но и имена, които ориентират чрез окончанията си към категориите род и число (Марин и Марина; Веселин и Веселина; Добрев, Добрева и Добреви). Чрез използваните лични имена се очертават много отчетливо мотиви-

вите при възникването им, които са отражение на духовните стремежи, вярвания, представи на българина за добро и зло. Лесно е да се направи връзка с начина, по който се образуват фамилията имена в майчиния език на студентите – професии, прозвища, черти на характера, външност и т.н. Важно за студентите е да се научат да „чуват“ имената, защото човек откроява само познатото, а на тях им предстои да попълват медицинска документация.

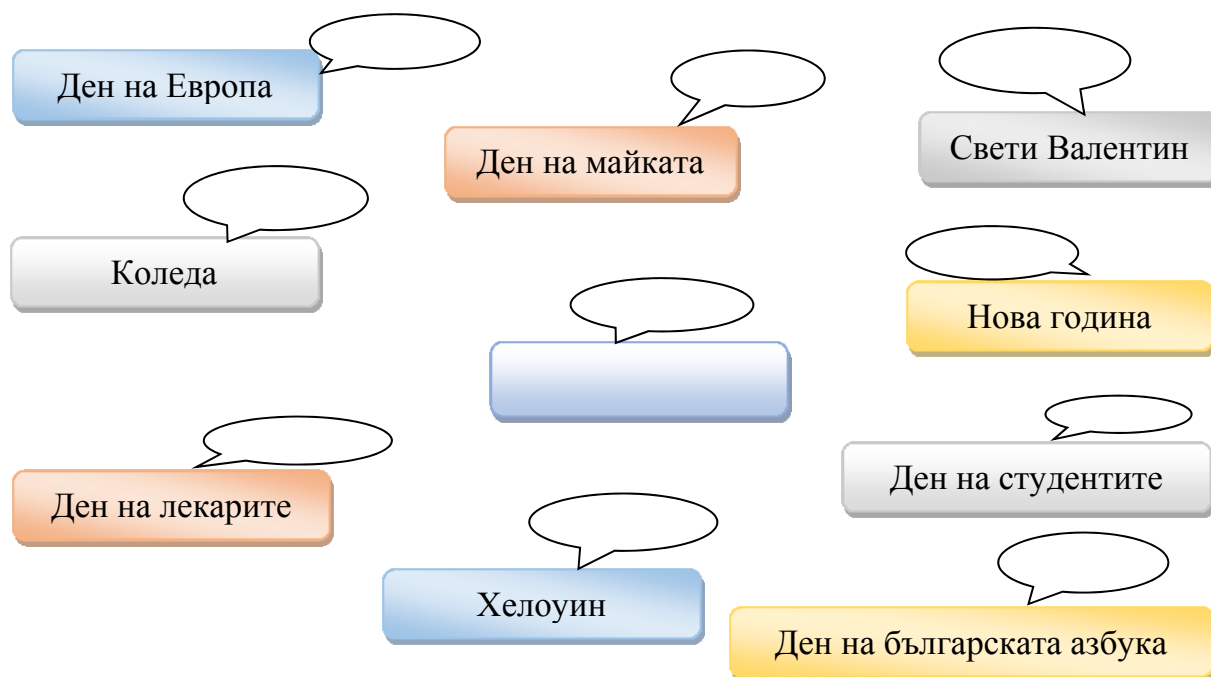
Празниците на всеки народ съпътстват неговия живот и са плод на творческия му гений. Те представляват културно-историческото и общественото му развитие. Българските празници и ритуали са урочна тема в учебника (Пенева 2017: 67), чрез която студентите се приобщават към българската култура. Баба Марта, имените дни (Никулден, Йордановден, Гергьовден, Еньовден, Цветница), Великден, Бъдни вечер, Трифон Зарезан, поздравите, свързани с тях, както и празничната трапеза присъстват в упражненията и текстовете. Така студентите разбират това, което вече са видели – напр. подаряването на мартенички и окичените с тях по-късно цъфнали дръвчета, празничната манифестация на 24 май. Особен интерес предизвикват поздравите за рожден ден и Нова година, необходимостта на българина да прибави благопожелания към традиционното и достатъчно за англоезичното мислене „Happy Birthday“ или „Happy New Year“. Някои от задачите посочват общите празници, както и типично българските:

• **Отбележете кои от празниците чествате във Вашата страна:**

☐ Хелюин	☐ Ден на независимостта
☐ Деня на кралицата	☐ Баба Марта
☐ Коледа	☐ Ден на Европа
☐ Деня на Кирил и Методий	☐ Свети Валентин

- **Знаете ли на коя дата се празнуват посочените празници? Напишете тези, които знаете, и сравнете написаното с колегата си.**

На празното място напишете любимия си празник и неговата дата.

Комуникативната компетентност представлява съвкупност от комуникативни умения за адекватно комуникативно поведение в различни комуникативни ситуации. То включва уменията за участие в различни комуникативни дейности (говорене, слушане, писане, четене). Тези умения са в съответствие с познаването на границите на свободата и задължителността при избора на езикови средства за текстостроене. Доброто равнище на комуникативно поведение е еквивалент на възможности за целесъобразен избор на комуникативно-речеви модели, речеви стратегии, дискурсни техники, езикови средства. Придобиването на комуникативна компетентност от студентите по медицина не е еднократен акт, а продължителен процес на усвояване на знания и умения, чиято резултатност зависи от мотивацията на студентите. За чуждестранните студенти, изучаващи български език, е важно да овладеят лексикалните средства и граматичните форми за учтивост, но наред с това, за да се осъществи успешна комуникация, от голямо значение е и възприемането на контекста, в който функционират етикетните единици. Повечето от филмите пресъздават общуване между приятели, но има и филми, които представят официално общуване: посещение в агенция за недвижими имоти; в туристическа агенция.

Уменията на личността да общува с хората, като създава приятно настроение около себе си, зависи от степента на владеене и правилно използване на речевия етикет в конкретни ситуативни условия. Според Н. И. Формановская той е „микросистема от национално специфични устойчиви форми за общуване, приети и предписани от об-

ществото за установяване на контакт между събеседниците, за поддържане на общуване в избрана тоналност“. При речевото общуване етикетните изрази изпълняват определени специализирани функции в процеса на социализация на комуникиращите. Така например установяването на начало и край на общуването е една от най-важните функции на речевия етикет – контактната. Диалозите от филмите „В туристическата агенция“, „Смяна на квартирата“, „Посещение при лекаря“, „При стоматолога“ утвърждават етикетните реплики за начало и край на диалог: *Добър ден! Заповядайте, седнете! С какво мога да бъда полезен? Благодаря! Довиждане! Приятен ден! Лека работа!* Конотативната функция отразява вежливото общуване с другите участници в акта на речевата дейност. Регулиращата функция на речевия етикет се свързва с избора на етикетна единица за регулиране и отразяване на взаимоотношенията между общуващите – филмите засъпват както фамилиарната форма на глаголите във 2 л. ед. ч., така и учтивата форма във 2 л. мн. ч. Апелативната функция на речевия етикет цели да се привлече вниманието на събеседника, а императивната е функция на въздействието с цел установяване на контакт. Последните две функции са взаимнозависими и взаимносвързани, тъй като да се привлече вниманието на събеседника, означава и да му се въздейства. В диалога от филма „Смяна на квартирата“ брокерът заявява: „За да Ви помогна, трябва да отговорите на няколко въпроса: Колко голямо жилище търсите...“. От психолингвистична гледна точка речевият етикет се разглежда като диалогово единство, което се състои от реплики стимули и реплики реакции. Специфичното за случая е репродуцирането на готови, клиширани изрази – формули на речевия етикет. Филмите, записани за урочната тема „Здраве и болест“ и „Дентално здраве“, посочват подходящите реплики в комуникацията в клиника и в зъболекарски кабинет. Тези тематично обединени етикетни езикови формули подпомагат подготовката на студентите за практиката им в клиника. Като един от основните дидактически принципи се формулира този за приложността на получаваните знания. Актуално е да се говори за връзката между образованието и професията. Но буквалното приемане на принципа, преекспонирането и абсолютизирането му води до дисбаланс, вреден за младия човек и в личностен, и в образователен план. Обучението по български език би могло да развие у бъдещите лекари и уменията да предразположиш пациента, да разбереш страховете му и да го успокоиш, да вдъхнеш доверие.

Проблеми и неосъществени срещи. Решения

Е. Бенвенист коментира връзката между концептите *език – култура – личност* (Бенвенист 1966: 45). Според него тази триада е „увеличителната леща, с помощта на която изследователят вниква в материалната и в духовната същност на етноса като цялост и на отделния индивид – в частност“. Това поражда въпроса доколко студентът е изследовател на културата ни и в каква степен иска да вникне в същността или гледа на България само като географска карта. Английският език е отличен посредник в общуването на студентите в различни комуникативни сфери (ресторант, наем на жилище, университетски структури). Най-често живеят в затворена група, в която използват езика на обучение или родния си език. Обикновено студентите по медицина и дентална медицина с англоезично обучение се връщат след дипломирането в страната си, където няма да използват българския език. От значение са персоналната любознателност и интересът към културни факти, социална среда, националност и не на последно място – способността на преподавателя по български език да предложи културна информация, без да я налага или преекспонира. Толерантността в межкултурното общуване се основава на информираност от страна на преподавателя за някои културни традиции на обучаемите. Възможността различните култури да се срещнат и за тях да се говори на български език, е отговорност на преподавателя, чрез която той прави комплимент на студента: *Аз се интересувам от твоята култура, а ти?* Чрез обогатяването на езиковия опит ще се обогатява и способността за самостоятелното приобщаване към културата. Това е продължителен и доброволен акт на възприемане и осмисляне на фактите. Любознателните студенти питат и търсят, а преподавателят информира, следвайки интересите и нуждите им.

Изводи

Комуникацията на студентите в клиника изисква не просто размяна на информация с пациента, а разбиране на неговите нужди, навици, начин на живот. С оглед на това минимумът културологичен контекст е заложен в учебното съдържание, в малък обем са фолклорните, религиозните и историческите препратки. Толерантното и премерено представяне на културни факти в учебното съдържание ненаатрапчиво чертаят границите и фона на българското.

Съобразно с интересите на студентите от различни групи или националности преподавателят разширява презентацията на България с допълнителни художествени или медийни текстове, българска музика и песни, организиране на езикова практика извън аудиториите (посещения на концерти, музеи, исторически забележителности, уро-

ци по български танци). Информацията, предлагана на студентите, е актуална и не натоваарва, лесно се прилага в реална речева ситуация с оглед на тяхната социална адаптация и професионално общуване в клиника, винаги с оглед на техните интереси и не на последно – място на нашето желание да представим България на света.

ЛИТЕРАТУРА

- Бенвенист 1966:** Benveniste, E. *Problèmes de linguistique*. Paris: Gallimard, 1966.
- Ботева 2008:** Ботева, С. *Човек – език – пространство. Обозначаване на пространството във френския и българския език*. [Boteva, S. Chovek – ezik – prostranstvo. Obznachavane na prostranstvoto vav frenskiya i balgarskiya ezik.] София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2008.
- Буров 2004:** Буров, Ст. *Познанието в езика на българите*. [Burov, St. Poznanieto v ezika na balgarite.] Велико Търново: Фабер, 2004.
- Вайнрайх 1974:** Weinreich, U. *Languages in Contact Findings and Problems*. The Netherlands: Mouton & Co, 1974.
- Крамш 1998:** Kramsh, C. *Language and Culture*. Oxford: Oxford University Press, 1998.
- Хол 1997:** Hall, S. *Representation and Signifying Practices*. London: SAGE Publications, 1997.
- Няголова и др. 2017:** В. Няголова, Д. Танчева, Е. Скочева, К. Пенева, Й. Стефанова, П. Райкова. *Аз уча в България – видеокурс, български език като чужд за англоезично обучение, В1*. [V. Nyagolova, D. Tancheva, E. Skocheva, K. Peneva, Y. Stefanova, P. Raykova. Az ucha v Bulgariya – videokurs, balgarski ezik kato chuzhd za angloezichno obuchenie, B1.] Варна: Издателство на МУ, 2017.
- Пенева 2017:** Пенева, К. *Аз уча в България – видеокурс, български език като чужд за англоезично обучение, В1*. [K. Peneva. Az ucha v Bulgariya – videokurs, balgarski ezik kato chuzhd za angloezichno obuchenie, B1.] Варна: Издателство на МУ, 2017.
- Ставрева, Добрева, Тачева 2016:** Ставрева, С., Добрева, А., Тачева, В. *Култури и религии на Балканите, в Средиземноморието и Изтока*. [Stavreva, S., Dobreva, A., Tacheva, V. Kulturi i religii na Balkanite, v Sredizemnomoriето i Iztoka.] Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2016.
- Формановская 1987:** Формановская, И. *Русский речевой этикет – лингвистический и методологический аспекты*. [Formanovskaya, I. Russkiy rechevoy etiket lingvisticheskiy i metodologicheskiy aspektu.] Москва: Русский язык, 1987.

ЕЗИКОВЕДСКА СЛАВИСТИКА

